

Dymek, Henryk

Samofinansujące się warsztaty szkół zawodowych w województwie płockim w latach 1975-1989

Notatki Płockie 35/4-145, 37-40

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Samofinansujące się warsztaty szkół zawodowych w województwie płockim w latach 1975-1989

Istniejąca sieć i struktura zawodowego szkolnictwa ponadpodstawowego w woj. płockim jest wynikiem wieloletnich działań modyfikujących system oświaty. Wymogi lepszego dostosowania struktury kształcenia młodzieży do społecznych potrzeb legły u podstaw dzisiejszego stanu szkolnictwa zawodowego. Ważnym czynnikiem rozwoju było także zwiększone zainteresowanie młodzieży rychłym usamodzielnieniem się materialnym.

Do grona najstarszych szkół zawodowych w woj. płockim należy Zespół Szkół Rolniczych w Mieczysławowie, gm. Krzyżanów, założony w 1912 roku przez M. Kreczkowskiego jako roczna Szkoła Rolnicza. Dzisiejszy Zespół Szkół Zawodowych Nr 1 w Płocku jest spadkobiercą powstałego w 1916 roku Towarzystwa Przyjaciół Szkoły Żeńskiej i przejętego przez nie, od prywatnej właścicielki Marii Grudzińskiej, Gimnazjum im. Adama Mickiewicza.

W 1923 r. utworzono prywatną Szkołę Żeńską w Trzepowie, a dzisiaj działalność kontynuuje Zespół Szkół Rolniczych.

Zespół Szkół Zawodowych Centralnego Związku Spółdzielni Rolniczych w Kutnie jest natomiast spadkobiercą powstałej w 1923 roku 4-klasowej koedukacyjnej Szkoły Handlowej Związku Kupiectwa Polskiego¹.

Zanim szkolnictwo zawodowe w woj. płockim ustaliło się w dzisiejszej postaci, poddawane było licznym zabiegom przeobrażającym jego wewnętrzną strukturę.

W roku szkolnym 1975/76 zastosowano następujący podział szkół zawodowych:

- 1) szkoły zawodowe niepełne średnie, do których zaliczono szkoły przysposabiające do zawodu, szkoły przysposabiające do zawodu rolnika, szkoły przysposobienia rolniczego, zasadnicze szkoły zawodowe, szkoły mistrzów;
- 2) średnie szkoły zawodowe, do których zaliczono technika i licea zawodowe oraz szkoły artystyczne II stopnia;
- 3) policealne szkoły zawodowe, do których zaliczono policealne studia zawodowe i szkoły równorzędne oraz studia nauczycielskie;
- 4) szkoły artystyczne I stopnia²

Kształcenie praktyczne uczniów szkół zawodowych w zależności od rodzaju i typu szkoły odbywało się w warsztatach szkolnych, w szkolnych gospodarstwach rolnych lub w zakładach przemysłowych, w ramach praktyk produkcyjnych. Miało na celu prowadzenie pracy dydaktyczno-wychowawczej w

zorganizowanym procesie produkcji wyrobów i wykonywaniu usług.

Zasadniczym zadaniem warsztatów szkolnych było wyrobienie u uczniów umiejętności zawodowych i nawyków produkcyjnych określonych przez program nauczania.

1 września 1975 roku przy szkołach zawodowych w woj. płockim czynnych było 11 samofinansujących się warsztatów (typu 0-3), nadzorowanych przez Kuratorium Oświaty i Wychowania:

w Płocku

— warsztat metalowy przy Zespole Szkół Zawodowych Nr 3, ul. Kilińskiego 4,

— warsztat elektryczny przy Zespole Szkół Zawodowych Nr 2, ul. Gwardii Ludowej 7,

— warsztat budowlany przy Technikum Budowlanym i ZSZ, ul. Kolejowa 6,

w Sierpcu

— warsztat metalowy przy Zespole Szkół Zawodowych Nr 1, ul. Świerczewskiego 10,

w Kutnie

— warsztat metalowy przy Zespole Szkół Zawodowych Nr 1, ul. Oporowska 7,

— warsztat gastronomiczny przy Zespole Szkół Zawodowych Nr 2, ul. Kościuszki 21,

w Gostyninie

— warsztat budowlany przy Zespole Szkół Zawodowych, ul. Polna 39,

— warsztat elektryczny przy Technikum Elektrycznym, ul. Ozdowskiego 2,

w Gąbinie

— warsztat metalowy przy Zespole Szkół Zawodowych, ul. Marchlewskiego 1,

w Piątku

— warsztat metalowy przy zespole Szkół Mechanizacji Rolnictwa, ul. Kutnowska 19,

w Żychlinie

— warsztat elektryczny przy Zespole Szkół Zawodowych Nr 1, ul. Narutowicza 84a.

W 1975 roku w warsztatach szkolnych (typ 0-3) czynnych było ogółem 1607 stanowisk, w tym:

— do obróbki maszynowej — 420,

— do obróbki ręcznej — 804,

— pomocniczych — 383

Warsztaty dysponowały łączną powierzchnią 9378 m² szkoleniowo-produkcyjną

Warsztaty szkolne produkowały m.in. strugarki do metali, części do kombajnów zbożowych w okresie żniw świadczyły usługi dla rolnictwa.

Zaopatrzenie materiałowo-techniczne oparte było na przydziałach limitowanych przez Ministerstwo Oświaty i Wychowania. Dużą pomocą w tym zakresie służyły również przed-

siębiorstwa, dla których kształcono absolwentów.

Bardzo pozytywnie oceniono działalność warsztatów szkolnych, świadczących usługi na rzecz placówek oświatowo-wychowawczych. Wykonywano m.in. remonty kapitalne i bieżące, prace adaptacyjne i instalacyjne⁴. Do wyróżniających się takim zakresem prac warsztatów szkolnych należały:

w Sierpcu:

— warsztaty Zespołu Szkół Zawodowych Nr 1,

w Płocku:

— warsztaty Zespołu Szkół Zawodowych Nr 2 i warsztaty Technikum Budowlanego,

w Gostyninie:

— warsztaty Zespołu Szkół Zawodowych.

Wśród warsztatów realizujących usługi dla ludności wyróżniały się:

w Piątku: — warsztaty Technikum Mechanicznego,

w Sierpcu — warsztaty Zespołu Szkół Zawodowych Nr 1,

w Gąbinie — warsztaty Zespołu Szkół Zawodowych,

w Żychlinie — warsztaty Zespołu Szkół Zawodowych.

W 1978 roku na terenie woj. płockiego, w warsztatach szkolnych pracowało 127 nauczycieli⁵. Zajęcia praktyczne odbywało łącznie 4843 uczniów, w tym:

— w Zasadniczych Szkołach Zawodowych — 3163,

— w Liceach Zawodowych — 828,

— w Technikach — 589,

— inne — 263,

Praktyki zawodowe młodzież odbywała nie tylko w zakładach produkcyjnych, ale także w szpitalach, PGR-ach, SKR-ach i gospodarstwach indywidualnych.

Niewątpliwym osiągnięciem warsztatów szkolnych była pełna realizacja założonych planów produkcyjnych, uzyskana w warunkach niepełnego zaspokojenia potrzeb materiałowych i przy wykorzystaniu przestarzałego parku maszynowego. W 1975 roku wartość produkcji osiągnęła 39 milionów zł, a w 1978 r. — prawie 48 milionów zł.

Czynny udział młodzieży w procesie wytwarzania pozwalał na zrealizowanie szeregu zadań, m.in. na poznanie procesów technologicznych, właściwy dobór materiałów, narzędzi i maszyn, nabycie umiejętności wykonywania operacji technicznych w danym zawodzie, przestrzeganie wyznaczonych norm czasu, wyrobienie poczucia odpowiedzialności za jakość wykonywanej pracy i nawyki stosowania zasad higieny i bezpieczeństwa pracy⁶.

Z przeprowadzonych badań wynika, że w roku szkolnym 1984/85 przy szkołach zawodowych woj. płockiego działało 9 warsztatów szkolnych (typu 0-3), a więc o 2 mniej niż w roku szkolnym 1975/76.

Likwidacji uległy warsztaty:

— budowlany przy Technikum Budowlanym i Zasadniczej Szkole Zawodowej w Płocku

przy ul. Kolejowej⁷,

— gastronomiczny przy Zasadniczej Szkole Zawodowej w Kutnie przy ul. Kościuszki 21⁸.

Pięć z nich prowadziło działalność o kierunku metalowym, trzy — o kierunku elektrycznym i jeden — o kierunku budowlanym.

W warsztatach tych znajdowały się w 1984 stanowiska produkcyjne, w tym:

— do obróbki maszynowej — 525,

— do obróbki ręcznej — 837,

— pomocnicze — 482.

W 1984 roku powierzchnia szkoleniowo-produkcyjna w warsztatach samofinansujących woj. płockiego podległych Ministerstwu Oświaty i Wychowania wynosiła 11 784 m². Przygotowywało się w nich do zawodu 4 127 uczniów.

Najlepsze wyposażenie posiadały warsztaty szkolne Zespołu Szkół Zawodowych Nr 1 w Kutnie, Zespołu Szkół Zawodowych Nr 3 w Płocku i Zespołu Szkół Zawodowych Nr 1 w Żychlinie.

Plany szkoleniowo-produkcyjne warsztatów w zakresie sprzedaży wyrobów własnej produkcji i usług w 1984 roku zostały przekroczone o 14 procent.

Szczegółowe dane w tabeli 1.

Tabela 1

Plany produkcyjne oraz ich wykonanie
w warsztatach szkolnych (typ 03) w 1984 r.

Lp	Warsztaty szkolne	Plany w tys. zł	Wykonanie w tys. zł	% wykonania
1	Zespół Szkół Zawodowych Nr 3 w Płocku	15.401	16.331	106,03
2	Zespół Szkół Zawodowych Nr 2 w Płocku	4.000	4.90	122,5
3	Zespół Szkół Zawodowych Nr 2 w Płocku	18.000	19.715	109,52
4	Zespół Szkół Zawodowych Nr 1 w Sierpcu	7.879	11.561	146,73
5	Zespół Szkół w Gąbinie	10.500	11.759	111,99
6	Zespół Szkół Mechanizacji Rolnictwa w Piątku	6.500	8.001	123,09
7	Zespół Szkół Zawodowych Nr 1 w Żychlinie	16.500	16.545	100,27
8	Technikum Elektryczne w Gostyninie	5.200	6.741	129,63
9	Zespół Szkół Zawodowych w Gostyninie	7.500	8.845	117,93
Ogółem		91.480	104.398	114,12

Źródło: Urząd Wojewódzki w Płocku, Kuratorium Oświaty i Wychowania. Informacja o wykonaniu zadań w roku szkolnym 1984/85, Płock 1985, s. 36.

Mimo występujących trudności w roku szkolnym 1984/85 w zaopatrzeniu warsztatów szkolnych w surowce, materiały, maszyny i urządzenia — gospodarstwa pomocnicze typu 0-3 spełniły podstawowe zadania dydaktyczno-wychowawcze, a przede wszystkim szkoleniowo-produkcyjne. Nadal modernizowana i rozbudowywana była baza warsztatów szkolnych przy Technikum Elektrycznym w Gostyninie i Zespole Szkół Mechanizacji Rolnictwa w Piątku. Zaistniała także konieczność budowy bazy warsztatowej przy Zespole Szkół Zawodowych Nr 2 w Płocku.

Podczas kampanii zniwnej warsztaty szkolne Zespołu Szkół Zawodowych w Gąbinie świadczyły usługi dla rolników indywidualnych.

Podstawowym asortymentem wyrobów wykonywanych przez warsztaty były:

- w branży metalowej: strugarki, plugi, kultywatory, brony ciągnikowe, wózki, drzwi metalowe, skrzynki narzędziowe, ławki parkowe i wyposażenie ogródków zabaw;
- w branży elektrycznej: transformatory, zwalniaiki, cewki montaż opraw jarzeniowych, złącza kablowe, usługi w zakresie prac elektrycznych;
- w branży budowlanej: malowanie klejowe i olejne, usługi budowlane i malarskie.

Rok 1985 był kolejnym etapem kontynuowania i doskonalenia w warsztatach szkolnych dotychczasowych kierunków działań, których efektem było: wzbogacenie bazy dydaktyczno-wytwórczej, unowocześnienie metod pracy wychowawczej z młodzieżą w procesie zajęć praktycznych, nawiązanie z zakładami pracy nowych form współpracy i kooperacja z nimi.

Od roku szkolnego 1983/84 obserwowano spadek liczby uczniów odbywających praktyczną naukę zawodu w warsztatach (szczególnie w ZSZ). Powodem było wejście w życie zarządzenia Ministra Oświaty i Wychowania o zmniejszeniu tygodniowego wymiaru czasu praktycznej nauki zawodu w ZSZ z 18 godzin do 12 lub 14 oraz przejście na pięciodniowy tydzień nauki⁹.

Tabela 2

Uczniowie odbywający praktyczną naukę zawodu w warsztatach szkolnych typu 0—3 w latach 1981—1989.

Rok szkolny	Liczba uczniów
1981/82	4 502
1982/83	4 501
1983/84	4 349
1984/85	4 127
1985/86	4 189
1986/87	4 184
1987/88	4 305
1988/89	4 276
1989/90	4 716

Zródło: Urząd Wojewódzki w Płocku, KOiW. Informacja o realizacji zadań w oświacie i wychowaniu z lat 1981—1989 oraz wyniki badań własnych.

Niewątpliwie miało to wpływ na wyniki produkcyjne, chociaż i tak nadal przekraczano zakładane plany.

Tabela 3

Produkcja sprzedana w warsztatach szkolnych typu 0—3 w województwie płockim w latach 1983—1989.

Rok	Plan tys. zł	Wykonanie tys. zł	% wykonania
1	2	3	4
1983	86 000	87 000	101,2
1984	91 480	104 398	114,2
1985	118 861	131 817	110,8
1986	137 694	152 849	111,0
1987	158 144	190 446	120,4
1988	236 335	285 334	120,7
1989	412 124	788 571	191,3

Zródło: Urząd Wojewódzki w Płocku, Kuratorium Oświaty i Wychowania. Informacje o realizacji zadań w oświacie i wychowaniu z lat 1983—1989.

W 1988 roku w ramach usług warsztaty szkolne dokonywały naprawy maszyn rolniczych, pojazdów samochodowych (Fiat 126 p), przeprowadzały badania techniczne pojazdów samochodowych, wykonywały konstrukcje stalowe (garaże i bramy) oraz prace poligraficzne.

W celu rozpropagowania wśród zakładów pracy zdolności produkcyjnej gospodarstw pomocniczych, a w konsekwencji rozszerzenia kooperacji w nieopłacalnych ekonomicznie dla zakładów pracy operacjach technologicznych, w dniach 17—19 maja 1989 roku w Zespole Szkół Zawodowych Nr 1 w Kutnie została zorganizowana giełda możliwości produkcyjnych, w której wzięły udział wszystkie warsztaty szkolne podległe Kuratorium Oświaty i Wychowania oraz funkcjonujące w szkołach znajdujących się poza systemem Wojewódzkiej Rady Narodowej.

W wyniku giełdy przedstawiciele zakładów pracy wyrazili chęć zawarcia dalszych umów, które przyniosły znaczne korzyści ekonomiczne 10 istniejącym na terenie woj. płockiego warsztatom szkolnym typu 0-3.

Tabela 4

Produkcja sprzedana w warsztatach typu 0—3 w województwie płockim w 1989 r.

Lp.	Nazwa szkoły	Plan tys. zł	Wykon. tys. zł	% wykonania
1	2	3	4	5
1	Zespół Szkół Zawodowych Nr 3 w Płocku	54 000	91 908	170,2
2	Zespół Szkół Zawodowych Nr 1 w Kutnie	116 807	198 958	170,3
3	Zespół Szkół Zawodowych Nr 1 w Sierpcu	25 496	43 987	171,3
4	Zespół Szkół Zawodowych w Gąbinie	66 000	160 204	242,7
5	Zespół Szkół Mechanizacji Roln. w Piątku	21 000	42 363	201,7

6	Zespół Szkół Zawodowych Nr 1 w Żychlinie	46 000	80 261	174,5
7	Technikum Elektr. i ZSZ w Gostyninie	28 000	53 294	190,3
8	Zespół Szkół Zawodowych Nr 2 w Płocku	17 821	30 764	172,6
9	Zespół Szkół Zawodowych w Gostyninie	37 000	61 679	166,7
10	Technikum Zawodowe i ZSZ (CZSP)	—	25 453	—
Ogółem		412 124	788 571	191,3

Zródło: Kuratorium Oświaty i Wychowania. Informacja o realizacji zadań w oświacie i wychowaniu w roku szkolnym 1989/90. Płock 1990, tabela Nr 7.

Poważną rolę w kształceniu praktycznym odgrywało przy tym współzawodnictwo w nauce i w pracy. W roku szkolnym 1988/89 prowadzono m.in. konkurs „Najlepszy w zawodzie” w pięciu zawodach: mechanik pojazdów samochodowych, elektromechanik, ślusarz-mechanik, tokarz, ślusarz-spawacz. Pierwsze miejsce zajęli uczniowie następujących szkół: ZSZ w Łęczycy, ZSZ w Żychlinie, ZSZ Nr 3 w Płocku, ZSZ Nr 1 w Kutnie i ZSZ w Gąbinie.

W 1989 roku najwyższy zysk osiągnęły warsztaty:

- metalowy w Kutnie — 111,963 tys. zł
- metalowy w Gąbinie — 48,942 tys. zł
- elektryczny w Żychlinie — 43,610 tys. zł

Wykonanie w 1989 roku 191,3% planu sprzedaży produkcji i usług w warsztatach szkolnych województwa płockiego spowodowane było m.in.:

- wzrostem cen materiałów, surowców, usług, a zwłaszcza energii i centralnego ogrzewania
- wzrostem wynagrodzeń osób zatrudnionych w warsztatach szkolnych,
- zakupem odzieży roboczej i środków czystości dla uczniów odbywających praktyczną

naukę zawodu, która to pozycja powiększyła koszty wyrobów.

Co warto podkreślić, dobre wyniki produkcyjne warsztatów szkolnych osiągnano w trudnej sytuacji gospodarczej kraju, która sprawiała, że wszystkie borykały się z trudnościami finansowymi. W 1989 roku wystąpiło m.in. zjawisko nieterminowego regulowania należności przez odbiorców z jednostek gospodarki społecznej, a w 1990 roku znaczny spadek zamówień produkcyjnych jak również wycofania wcześniej umów kooperacyjnych.

W latach 1975—1989 zamierzenia produkcyjne warsztatów szkolnych w województwie płockim były rokrocznie wykonane z nadwyżką 40—50%. Sytuacja szeregu warsztatów była jednak pod tym względem znacznie zróżnicowana, co wynikało zarówno z technicznego uzbrojenia pracy jak i możliwości wykonawczych uczniów i kadry. Nie można z tego tytułu wyciągać wniosków krytycznych co do starań kierownictw o zwiększenie zamierzeń ekonomicznych i produkcyjnych w połączeniu z zadaniami w zakresie kształcenia. Konieczność samofinansowania się warsztatów sprawiała, że dokładano w nich starań zarówno w celu osiągnięcia najlepszych wyników ekonomicznych i produkcyjnych jak też najlepszych rezultatów w sferze przygotowania kadr.

Nawet pobieżne zetknięcie się z parkiem maszynowym warsztatów szkolnych woj. płockim pozwala na stwierdzenie, że w większości jest on przestarzały, niejednokrotnie znacznie zdekapitalizowany.

Tak więc młodzież nie zawsze ma możliwość zetknięcia się w warsztatach z najnowocześniejszą technologią, techniką produkcji i to w odniesieniu do szeregu grup i rodzajów wyrobów.

PRZYPISY

¹ Zob. Stanisław Zochowski, *Oświata i wychowanie* (w: rozdziale *Kultura i oświata*), *Województwo płockie. Monografia regionalna, Zarys dziejów, obraz współczesny i perspektywy rozwoju*. Łódź — Płock 1984, s. 305.

² Zob. *Rocznik statystyczny województwa płockiego 1976*. Płock 1976, s. 173.

³ Akta Kuratorium Oświaty i Wychowania w Płocku. *Dane zbiorcze według karty ewidencyjnej warsztatu za rok 1975*.

⁴ Urząd Wojewódzki w Płocku. Akta Kuratorium Oświaty i Wychowania. *Informacja o wykonaniu zadań w oświacie i wychowaniu w roku szkolnym 1977/78*, s. 25.

⁵ Urząd Wojewódzki w Płocku, Kuratorium Oświaty i Wychowania. *Sprawozdanie z wykonania planu społeczno-gospodarczego i budżetu za rok 1978 oraz stanie zaawansowania planu 5-letniego na lata 1976—1980*. Płock 1979, s. 15.

⁶ Krotowski L., *Zadania i działalność warszta-*

tów szkolnych, (w:) Organizacja szkolnych warsztatów metalowych i drzewnych. Praca zbiorowa pod red. Z. Rutkowskiego. Warszawa 1964, s. 11.

⁷ Warsztat budowlany uległ likwidacji 1 września 1979 roku w związku z przejściem szkoły przez Płockie Przedsiębiorstwo Instalacji Przemysłowych, w którym funkcjonowały warsztaty zakładowe, a nie typu 0—3. Zob. decyzja Kuratorium Oświaty i Wychowania w Płocku z 28 lutego 1979 r., Nr OW-5050-15/79.

⁸ Gospodarstwo pomocnicze typu 0—3 — warsztat gastronomiczny w ZSZ w Kutnie uległ likwidacji decyzją Kuratorium Oświaty i Wychowania w Płocku z 21 sierpnia 1982 r., Nr OW-5050-28/82.

⁹ Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 15 marca 1982 r. Nr KZU-0162-17/82 w sprawie planów i programów nauczania obowiązujących w szkołach zawodowych dla młodzieży niepracującej i dla młodocianych pracowników oraz w ośrodkach dokształcania zawodowego.